

Prof. dr hab. Stanisława Steuden
Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna
ul. Okopowa 59
Warszawa

Lublin, 2022.09.12

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Macieja Pasowicza pt. *Ericksonowski life coaching jako metoda rehabilitacji psychologicznej dorosłych osób z fizyczną niepełnosprawnością*. Rozprawa została napisana pod kierunkiem naukowym Pana dr hab. Tadeusza Ostrowskiego, prof. KAAFM. Recenzję opracowano na zlecenie Rady Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Uzasadnienie ważności tematu

Z prawdziwą przyjemnością studiowałam przedstawioną mi do recenzji rozprawę doktorską Pana mgr Macieja Pasowicza. Podstawowym zamierzeniem Autora była weryfikacja efektywności *life coachingu* w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością fizyczną. Podjęty temat ma charakter nowatorski, a niewątpliwym naukowym i aplikacyjnym osiągnięciem Doktoranta jest empiryczne potwierdzenie wartości *life coachingu* w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością fizyczną. W mojej ocenie sposób realizacji tematu zarówno w wymiarze merytorycznym jak i metodologicznym jest wzorcowy i zasługuje na wyróżnienie. Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny, składa się z: wprowadzenia, siedmiu rozdziałów, zakończenia, spisu bibliografii, tabel i rysunków. Podział treści jest logiczny, a kolejność podejmowanych zagadnień teoretycznych i empirycznych nie budzi zastrzeżeń. Na uznanie zasługuje redakcyjna strona pracy – czytelne i starannie wykonane tabele, rysunki i schematy, które ułatwiają podążanie za przyjętym przez Doktoranta tokiem dyskursu naukowego.

W poniższej, szczegółowej recenzji przedstawię mocne strony pracy, jak również z obowiązku recenzenta przybliżę kwestie, które w mojej ocenie mają charakter dyskusyjny, ale nie obniżają jej wartości naukowej.

Podstawy teoretyczne.

Obszerna część pracy poświęcona jest omówieniu teoretycznych podstaw dla projektu badań własnych oraz uzasadnieniu ich znaczenia poznawczego i aplikacyjnego. Podstawowe rozważania koncentrują się wokół trzech obszarów tematycznych: (1) niepełnosprawności ujmowanej z perspektywy psychologicznej, (2) dobrostanu psychicznego osób z fizyczną

niepełnosprawnością oraz (3) zastosowania coachingu w rehabilitacji psychologicznej osób z fizyczną niepełnosprawnością.

W pierwszym obszarze tematycznym przedmiotem pogłębionej refleksji Doktorant uczynił wybrane zagadnienia na temat niepełnosprawności - dotyczą one sposobu jej definiowania i różnicowania ze względu na rodzaj (*fizyczna, intelektualne, psychiczna*), okres powstania (*wrodzona, nabyta*), a także etapów przystosowania do życia. W mojej ocenie ważne jest uwzględnienie stanowiska Kowalika (2007, 2018), zgodnie z którym kluczowym w procesie adaptacji do życia z niepełnosprawnością jest odkrycie sposobu realizacji ważnych zadań życiowych oraz określenie granicy własnych możliwości. Uwzględnienie tych kwestii w procesie rehabilitacji psychologicznej osób z fizyczną niepełnosprawnością ma odzwierciedlenie w projekcie badań własnych. Doktorant istotne znaczenie w procesie adaptacji do niepełnosprawności przypisał poczuciu własnej skuteczności, prężności psychicznej i samoocenie. W uzasadnianiu znaczenia poczucia własnej skuteczności odwołuje się do stanowiska Bandury, zgodnie z którym jest ono jednym z najważniejszych czynników stanowiących o podejmowaniu aktywności nakierowanych na realizację określonego celu i przekraczaniu własnych ograniczeń. Prężność psychiczna, ujmowana jako zbiór wewnętrznych właściwości, która pozwala osobie radzić sobie z trudnościami związanymi z niepełnosprawnością i utratą zasobów. W ocenie Doktoranta, a także wielu badaczy (podobnie jak poczucie własnej skuteczności) jest ona ważnym mediatorem w relacji między wymaganiami związanymi z niepełnosprawnością a jakością życia i dobrostanem psychicznym. Wiele miejsca w tej części pracy zajmuje także omówienie różnych aspektów samooceny (*globalna – specyficzna, jawna – ukryta, stabilna- niestabilna*) oraz jej związku z poczuciem własnej wartości, stanem emocjonalnym, umiejscowieniem kontroli oraz wytrwałością w dążeniu do celu.

Na uznanie zasługuje omówienie procesu budowania samooceny u osób z niepełnosprawnością z uwzględnieniem środowiska rodzinnego i postaw społecznych wobec osób z różnego typu niepełnosprawnością. Za bardzo ważną uważam przywołaną przez Doktoranta wypowiedź Nicka Vujicica (osoby z wrodzoną niepełnosprawnością) zawartą w jego autorskiej książce pt. *Bez rąk, bez nóg, bez ograniczeń* - „*Nie byłem kaleką, dopóki nie straciłem nadziei. Uwierz mi – utrata nadziei jest o wiele gorsza niż brak kończyn*” (s. 40). Wypowiedź ta – poruszająca i prawdziwa zarazem - w pełni uzasadnia naukową i praktyczną wartość tematu podjętego w tej rozprawie doktorskiej. Zamyśl zastosowania life coachingu jako metody psychologicznego wsparcia osób z niepełnosprawnością otwiera przestrzeń, w

której możliwe staje się przekraczanie własnych ograniczeń, doświadczanie wolności, poczucia godności i umacnianie nadziei.

Przedmiotem szczegółowych rozważań w drugiej części teoretycznej są zagadnienia związane z zdrowiem i dobrostanem psychicznym. Za podstawową w pracy przyjmuje się aktualną definicję zdrowia wg. WHO (2001), w myśl której „...*jest to stan dobrostanu, w którym jednostka realizuje swoje możliwości, potrafi radzić sobie z normalnym stresem codziennego życia, potrafi efektywnie i owocnie pracować, a także jest w stanie wносить wkład w swoją społeczność*” (s. 46). Zaś w opisie dobrostanu Doktorant odwołuje się do wielu współczesnych badaczy, ale za podstawową w badaniach własnych przyjmuje koncepcję Coreya Keyesa. W uzasadnieniu jej wyboru wskazuje, iż dobrostan psychiczny nie ogranicza się do wymiaru eudajmonistycznego, jak np. w powszechnie znanej koncepcji C.Ryff, ale poszerza jej zakres o wymiar hedonistyczny (*dobrostan emocjonalny*) oraz społeczny (*spójność społeczna, aktualizacja społeczna, integracja społeczna, akceptacja społeczna i wkład społeczna*). Ważnym dopełnieniem w rozważaniach teoretycznych a następnie projekcie badań własnych jest przyjęcie Keyesa (2002) koncepcji zdrowia psychicznego pozostające w relacji do dobrostanu psychicznego, które zawiera się na kontynuum od stagnacji przez umiarkowane zdrowie do rozkwitu.

W mojej ocenie przyjęcie przez Doktoranta w projekcie badań własnych Keyesa koncepcji dobrostanu i kontynuum zdrowia psychicznego jest rozwiązaniem ciekawym i nowatorskim. Według przyjętej koncepcji zdrowie psychiczne można opisywać na kontynuum z obszarami *zdrowia negatywnego* i *zdrowia pozytywnego*. Stanowisko to ma swoje korzenie w psychologii pozytywnej, ale w mojej ocenie może budzić zastrzeżenia. W obszarze *zdrowia negatywnego* mamy choroby, zaburzenia i stagnację, które wymagają leczenia – z zastosowaniem psychoterapii i/lub farmakoterapii. Natomiast obszar *zdrowia pozytywnego* dotyczy normy i rozkwitu, a metodami wsparcia są coaching i trening umiejętności. Ilustrację graficzną powyższych ustaleń odnajdujemy na rysunku 2.3. (s. 54). W odniesieniu do powyższych ustaleń nasuwa się pytanie: Czy proponowane pojęcia *zdrowie pozytywne* i *zdrowie negatywne* (zgodne zresztą z współczesną narracją psychologii pozytywnej) nie zniekształcają dotychczas dobrze ugruntowanych terminów dotyczących zdrowia i choroby? Czy przyjęcie takich określeń nie wprowadza niejasności, które wymagają ich nowego definiowania i ustalania innej niż dotychczas metodologii badań?

Należy docenić to, że Doktorant w prowadzonym dyskursie na temat pozytywnej roli rehabilitacji nie pomija istotnego wkładu badaczy polskich (Grzegorzewska, Sękowska, Obuchowska, Ossowski, Kowalik).

Niewątpliwym, nowatorskim osiągnięciem Doktoranta jest opracowanie autorskiego *Modelu Zasobów Rozwoju* (MZR) zawierającego psychospołeczne kompetencje: pozytywną autonomię, która pomaga w konstruktywnym radzeniu sobie i osiąganiu celów; pozytywną przynależność - pozwalającą na budowanie i podtrzymanie relacji z innymi ludźmi oraz pozytywną emocjonalność, której istotą jest przewaga emocji pozytywnych nad negatywnymi. Model ten opiera się na gruntownej analizie literatury przedmiotu, został dobrze opisany i przedstawiony na rysunku 2.4. (s. 64). W jego uzupełnieniu Doktorant wskazał na możliwe powiązania i układy psychospołecznych kompetencji: autonomii i przynależności oraz emocji pozytywnych i negatywnych w relacji do ich nasilenia (por. rysunki 2.5 i 2.6; s. 65-65).

Uważna analiza funkcji i znaczenia *Modelu Zasobów Rozwoju* a także jego nazwa sugerują, że opiera się on na czynnikach, które są podstawą rozwoju. W odniesieniu do tego nasuwają się pytania:

- 1). Jak należy rozumieć usytuowanie tych czynników w projekcie badań własnych w obszarze zmiennych wyjaśnianych (zależnych)?
- 2). Czy proponowany model koncentruje się na czynnikach, które są podstawowym fundamentem zasobów rozwojowych, czy też bardziej odzwierciedla proces lub efekt zmian dokonujących się w następstwie coachingu rehabilitacyjnego?

Ostatni – trzeci obszar rozważań teoretycznych dotyczy coachingu - jego celem jest „...pomoc w rozwoju posiadanych kompetencji i zasobów, wspieranie klientów w osiąganiu ważnych dla nich celów i ich rozwój w kierunku pozytywnego biegunu zdrowia psychicznego” (s. 69). W mojej ocenie Doktorant słusznie podziela stanowisko (Majewicza, 2019) zgodnie z którym life coaching wpisuje się w nowy nurt rehabilitacji, mającej na celu wspieranie rozwoju psychospołecznych zasobów osoby z niepełnosprawnością, które dadzą możliwość bardziej samodzielnego funkcjonowania oraz realizowania ważnych życiowych celów i zadań (por. s. 80). Trudno jednak w pełni zgodzić się z stanowiskiem Doktoranta, traktującym coaching jako narzędzie komplementarne w stosunku do psychoterapii (s. 69).

Rozważania teoretyczne a następnie badania empiryczne w największym stopniu koncentrują się na coachingu opracowanym przez Milтона Eriksona (kanadyjskiego psychoterapeuty), którego istotą jest koncentracja na zasobach posiadanych przez pacjentów i ich pomnażanie, a nie tylko eliminowanie zaburzeń. Jak można wnosić z powyższego opisu ważną kwestią w rehabilitacji psychologicznej metodą coachingu eriksonowskiego powinna być znajomość diagnozy psychologicznej. Czy w tej sytuacji nie powinno się zabiegać o kompetencje kliniczne osób prowadzących różne formy coachingu psychologicznego?

Przedstawiona przez Doktoranta charakterystyka coachingu ericksonowskiego dowodzi, że jest ona interwencją krótkoterminową, eklektyczną, której celem jest wzmacnianie zasobów klienta. Ma ona charakter niedyrektywny, nie jest metodą leczenia, opiera się na wydobywaniu i pomnażaniu zasobów, koncentruje się na teraźniejszości i przyszłości. Czas trwania coachingu obejmuje od 6 do 12 sesji, a schemat pracy zawiera się w modelu określanym jako CLEAR (kontraktowanie, słuchanie, eksplorowanie, planowanie działań oraz refleksja). Bardzo ważnym dopełnieniem jest autorskie opracowanie schematu ukazującego związek cech coachingu ericksonowskiego (*orientacji na cel, orientacji na zasoby, budowanie pewności siebie*) z wyzwaniami osób z fizyczną niepełnosprawnością (*zaspokojenie potrzeb mimo barier; deficyt zasobów, stygmatyzacja i zmaganie się z samooceną*) (por. tabela 3.2, s.77).

W odniesieniu do coachingu jako metody rehabilitacji psychologicznej nasuwa się kolejne pytanie: czy i jaka jest różnica między coachingiem psychologicznym a poradnictwem psychologicznym a także interwencją kryzysową?

Podsumowując chcę podkreślić, że teoretyczna część rozprawy została opracowana w sposób bardzo staranny, Doktorant wykazał się dobrą znajomością polskiej i anglojęzycznej literatury przedmiotu, co niewątpliwie jest mocną stroną pracy i zasługuje na uznanie. Dodatkowo Jego dobra orientacja w zagadnieniach dotyczących osób z niepełnosprawnością fizyczną, a także własne doświadczenia kliniczne pozwoliły na opracowanie oryginalnego i nowatorskiego projektu badań własnych. Podstawowym celem tego projektu była empiryczna weryfikacja wartości coachingu ericksonowskiego w rehabilitacji psychologicznej osób z niepełnosprawnością fizyczną. Uważna analiza tej części pracy pozwoliła także na wskazanie kwestii dyskusyjnych. W mojej ocenie, nie obniżają one naukowej wartości pracy, ale stają się przedmiotem refleksji i generują nowe pytania problemowe, co w dyskursie naukowym wydaje się być najbardziej znaczące.

Ocena projektu badań

Podstawowym celem badań Doktoranta, było udzielenie odpowiedzi na pytania: czy i w jakim stopniu life coaching w ujęciu ericksonowskim może służyć rehabilitacji psychologicznej i rozwojowi zasobów psychicznych osób z fizyczną niepełnosprawnością? (s.79); jakie mechanizmy psychologiczne i ich uwarunkowania mają istotny udział w tym procesie? Opracowany przez Doktoranta teoretyczny model badań własnych w mojej ocenie jest klarowny, status analizowanych zmiennych (wyjaśniające, pośredniczące i wyjaśniane) ma uzasadnienie w danych literatury przedmiotu. W modelu badań ericksonowski life coaching

jest zmienną niezależną - poczucie własnej skuteczności, prężność psychiczna i samoocena to zmienne pośredniczące, a dobrostan psychiczny to zmienna zależna.

Do tak opracowanego modelu badań Doktorant sformułował cztery grupy hipotez badawczych:

- pierwsza zawiera dwie hipotezy i koncentruje się na testowaniu bezpośredniego wpływu life coachingu na wzmacnianie zdrowia (dobrostanu) psychicznego i jego trwałości
- trzy kolejne grupy hipotez (w każdej po 3 hipotezy szczegółowe) dotyczą:
 - (1) oceny mediacyjnej funkcji poczucia własnej skuteczności, prężności psychicznej i samooceny w relacji między life coachingiem a zdrowiem (dobrostanem) psychicznym;
 - (2) oceny trwałości efektów coachingu w odniesieniu do analizowanych zmiennych i ich funkcji mediacyjnej (por. s.83-84).

W mojej ocenie hipotezy badawcze zostały sformułowane w sposób klarowny i wyznaczyły dalszy tok realizacji projektu badań i opracowania ich procedur. W grupie eksperymentalnej wyodrębniono: rekrutację uczestników; badanie przed interwencją (pre-test); coaching - 6 sesji indywidualnych przez okres 6 tygodni; badanie po interwencji (post-test 1) oraz badanie po 4 miesiącach (post-test 2). Zaś w grupie kontrolnej: rekrutację; pre-test a następnie po upływie dwóch miesięcy post-test.

Przyjęte procedury badań oceniam wysoko – zostały one przygotowane w perfekcyjny i spełniają standardy poprawności metodologicznej.

Badaniami objęto trzy grupy: pilotażowa, eksperymentalna (N=51) oraz kontrolna (N=62) – do dalszych obliczeń włączono 34 osoby z grupy eksperymentalnej oraz 30 z kontrolnej. Wstępnym etapem była rekrutacja osób do grupy pilotażowej i eksperymentalnej. W tym względzie ustalono kryteria włączania (niepełnosprawność fizyczna, zdolność komunikacji werbalnej, wiek powyżej 18 r.ż., zgoda na udział w badaniach) i wyłączenia (niepełnosprawność intelektualna lub psychiczna, aktualny udział w psychoterapii).

Ten etap realizacji projektu został przeprowadzony w sposób staranny – wręcz modelowy i łączył się z ogromnym nakładem pracy Doktoranta. W rekrutacji osób do badań pilotażowych wykorzystano: *Szpitalną Skalę Lęku i Depresji* (HADS), a do grupy eksperymentalnej: *Kwestionariusz Ogólnego Stanu Zdrowia* (GHQ-28). W zasadniczych badaniach wykorzystano:

(1) do oceny zmiennej zależnej - *Kwestionariusz Kontinuum Zdrowia* (MHC-SF) i *Kwestionariusz Zasobów Rozwoju* (KZR-R)

(2) do pomiaru zmiennych pośredniczących - Skalę Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES); Skalę Pomiaru Prężności (SPP-25) i Skalę Samooceny (SES).

Dobór metod oceniam jako trafny, zarówno ze względu na przedmiot badań jak i wskaźniki dobroci psychometrycznej. Doktorant zadbał o ich wyczerpującą charakterystykę treściową i psychometryczną. Na uznanie zasługuje także podjęcie się przez Doktoranta trudu opracowania *Kwestionariusza Zasobów Rozwoju*, dającego możliwość oceny trzech istotnych czynników warunkujących zdrowie psychiczne i pomyślny rozwój.

Ważnym uzupełnieniem danych ilościowych, było opracowanie 6 pytań otwartych na temat specyfiki coachingu. Uzyskane odpowiedzi dały możliwość jakościowej oceny coachingu ze względu na: cele i rezultaty coachingu (dominująca w nich była ocena z perspektywy osoby badanej) oraz schematy i mechanizmy jakie coach dostrzegał u osób badanych.

W odniesieniu do tej części pracy pojawiają się także kwestie dyskusyjne, które dotyczą modelu zasobów rozwoju i ich operacjonalizacji. Kwestionariusz Zasobów Rozwoju, daje możliwość oceny trzech zmiennych (pozytywna autonomia, pozytywna przynależność i pozytywna emocjonalność) - warunkujących zdrowie psychiczne i pomyślny rozwój. W projekcie badań zmienne te przyjęły status zależnych (wyjaśnianych), natomiast w ocenie Doktoranta to one warunkują pomyślny rozwój. Więcej, zostały także przyjęte czynniki, które je wzmacniają - poczucie własnej skuteczności, prężność i samoocena. Czy w tej sytuacji zasoby rozwoju można nadal rozważać jako czynniki, które warunkują rozwój (Doktorant określa je jako podstawowe dyspozycje leżące u jego podstaw), czy też ukazują one poziom dobrostanu w efekcie wsparcia psychologicznego, i w tej sytuacji przyjmują status zmiennych zależnych. Odpowiednio do tego można się także rozważyć zmianę nazwy modelu (i nazwy kwestionariusza) z Model Zasobów Rozwoju na Model Rozwoju Zasobów. Inna propozycja jest taka, aby w przyszłych badaniach realizowanych przez Doktoranta umieścić je po stronie zmiennych wyjaśniających i określić ich udział w np. dobrostanie psychicznym czy jakości życia.

Analiza wyników badań

Podstawą szczegółowych rozważań zawartych w rozdziale piątym są rezultaty badań w grupie eksperymentalnej i kontrolnej - są one efektem testowania hipotez badawczych i dotyczą trzech podstawowych kwestii.

Pierwsza część analiz dotyczy: (1) oceny wpływu coachingu na dobrostan psychiczny i poziom zasobów rozwoju oraz (2) oceny trwałości zmian w powyższych obszarach

funkcjonowania osób z niepełnosprawnością po upływie 4 miesięcy. Dopelnieniem są porównania zmian w zakresie dobrostanu psychicznego i zasobów rozwoju w grupie kontrolnej. Druga część analiz koncentruje się na ocenie wpływu coachingu na zmienne pośredniczące, zaś trzecia dotyczy oceny mediacyjnej funkcji zmiennych pośredniczących w relacji między coachingiem a dobrostanem psychicznym.

Uzyskane rezultaty są nie tylko ciekawe poznawczo, ale także potwierdzają wartość ericksonowskiego life coachingu w rehabilitacji osób z niepełnosprawnością fizyczną. Poniżej przytoczę najbardziej interesujące rezultaty badań uzyskane w trzech obszarach problemowych.

Ocena wpływu coachingu na dobrostan psychiczny i zasoby zdrowie psychiczne

W grupie eksperymentalnej uzyskane rezultaty wykazały, że w efekcie coachingu:

(1) w zakresie zdrowia psychicznego pomiarze bezpośrednim nastąpił wzrost wszystkich parametrów (wskaźnik ogólny, dobrostan emocjonalny, dobrostan społeczny i dobrostan psychologiczny), z nieznacznym spadkiem po upływie czterech miesięcy. Nadal jednak wskaźniki te były istotnie wyższe, aniżeli przed interwencją.

(2) w obszarze zasobów rozwoju w pomiarze bezpośrednio po interwencji zaobserwowano istotny wzrost wskaźnika ogólnego, autonomii i emocji pozytywnych; obniżenie poziomu emocji negatywnych oraz brak istotnych zmian w zakresie przynależności. Wskaźniki te utrzymywały się na podobnym poziomie po upływie 4 miesięcy.

W grupie kontrolnej

(1) dwukrotny pomiar w odstępie czasu ok. dwóch miesięcy wskazał na nieznaczną (nie osiągnący poziomu istotności statystycznej statystycznie) wzrost wskaźników dobrostanu psychicznego.

(2) w zakresie zasobów rozwoju nastąpił istotny wzrost w zakresie wyniku ogólnego, przynależności i emocji pozytywnych, natomiast nie stwierdzono zmian w zakresie autonomii i emocji negatywnych. Uzyskane rezultaty są bardzo interesujące, zwłaszcza, że w grupie kontrolnej nie prowadzono coachingu.

Wpływ coachingu na zmienne pośredniczące

U osób z niepełnosprawnością fizyczną w następstwie coachingu zaobserwowano istotny wzrost nasilenia wszystkich zmiennych pośredniczących (poczucia własnej skuteczności, prężności psychicznej i samooceny) bezpośrednio po jego zakończeniu oraz niewielkie ich obniżenie po upływie czterech miesięcy.

W grupie kontrolnej porównanie dwóch pomiarów wykazało brak istotnych zmian w zakresie wszystkich zmiennych pośredniczących (poczucia własnej skuteczności, prężności i samooceny)

Mediacyjna rola zmiennych pośredniczących w relacji między coachingiem a dobrostanem

Uzyskane rezultaty wykazały, że wzrost poczucia własnej skuteczności i prężności psychicznej w efekcie coachingu stanowi, iż stają się one istotnymi mediatorami między coachingiem a dobrostanem psychicznym. Natomiast nie potwierdzono mediacyjnej funkcji samooceny.

Odnosząc się do treści będących przedmiotem dyskursu naukowego w rozdziale 5 pragnę podkreślić, że Doktorant wykazał się dobrą znajomością analiz statystycznych, ich właściwym wykorzystaniem w testowaniu hipotez badawczych. W mojej ocenie sposób opracowania materiału empirycznego jest perfekcyjny zarówno ze względu na jego dobre uporządkowanie, sposób prezentacji w postaci tabel i wykresów jak i przystępny sposób jego opisu.

Wartościową cechą projektu badań Doktoranta jest to, iż dokonuje On testowania hipotez badawczych na podstawie porównywania (integrowania) analiz ilościowych z jakościowymi. Ten rodzaj analiz i dociekań naukowych odnajdujemy w rozdziale 6. Podstawą analiz jakościowych są wypowiedzi osób badanych na pytania dotyczące celu i znaczenia metody coachingu w podnoszeniu dobrostanu psychicznego, a także obserwacje (notatki) poczynione przez Doktoranta w trakcie prowadzonego ericksonowskiego life coachingu. Opracowany przez Doktoranta model jakościowej analizy danych zebranych podczas sesji coachingu i po jej zakończeniu (s. 162) jest czytelny i pozwala na wielowymiarową analizę materiału empirycznego pozostającego w relacji do źródła z którego pochodzi (osoba badana /coach), sposobu analizy, oceny wartości coachingu i jego dłuższego efektu. Odpowiedzi pytania dostarczyły informacji na temat: celów coachingu i ich efektów w ocenie osób badanych, oraz schematów i mechanizmów funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością w ocenie badacza (Doktoranta).

Wypowiedzi badanych a także obserwacje poczynione przez Doktoranta są materiałem niezwykle wartościowym tak w wymiarze poznawczym jak i praktycznym, ponieważ ukazują one potrzeby badanych, ale także odzwierciedlają mechanizmy i schematy ich funkcjonowania. Przykładowo, w zakresie celów głównych najczęściej badanych ujawniało znaczenie relacji interpersonalnych (zwłaszcza bliskich więzi), a także możliwości realizacji celów osobistych. Z kolei z obserwacji wyniesionych przez Doktoranta, dowiadujemy się, że schematy i

mechanizmy psychologiczne osób badanych w największym stopniu dotyczą: braku pewności siebie, działań kosztem siebie, potrzeby niezależności, deficytu zasobów. Z kolei w ocenie efektów coachingu osoby badane przedstawiły długą listę zmian pozytywnych dotyczących różnych aspektów ich funkcjonowania (samooceny, relacji z innymi czy zarządzania własnymi zasobami).

Na szczególne wyróżnienie zasługuje opracowana przez Doktoranta kategoryzacja wypowiedzi badanych na temat efektów coachingu pozostająca w relacji do przyjętych w pracy koncepcji - dobrostanu psychologicznego wg Keyesa (por. tabele: 6.5, 6.6 i 6.7, s.184-187) oraz modelu rozwoju zasobów wg Doktoranta (por. tabela 6.8, s.188). Na podstawie starannej i wnikliwej analizy wypowiedzi Doktorant dokonał weryfikacji hipotez badawczych poprzez to, że wskazał na pozytywny związek efektywności coachingu (w ocenie badanych) z samoakceptacją, integracją społeczną, rozwojem osobistym, autonomią, radzeniem sobie z otoczeniem, większym doświadczaniem emocji pozytywnych oraz pozytywną autonomią, pozytywną przynależnością i pozytywną emocjonalnością). Podobnie wskazał także na istotny wpływ coachingu na wzmocnienie prężności psychicznej i samooceny.

Dopełnieniem dyskursu naukowego zawartego w rozdziałach teoretycznych i empirycznych jest dyskusja rezultatów badań własnych z danymi literatury przedmiotu – jest ona treścią rozdziału 7. Sposób jej prowadzenia odzwierciedla erudycję Doktoranta i rzadko obserwowaną u młodych Badaczy umiejętność łączenia danych ilościowych z jakościowymi. Także sposób testowania hipotez badawczych dowodzi o Jego dobrym warsztacie naukowym. Należy także docenić krytyczne stanowisko Doktoranta odnośnie do opracowanego przez Niego Kwestionariusza Zasobów Rozwoju w myśl którego brak istotnych różnic pomiędzy grupą eksperymentalną i kontrolną domaga się wyjaśnienia. To spostrzeżenie Doktoranta w mojej ocenie jest bardzo ważne i domaga się weryfikacji empirycznej. Pewnym rozwiązaniem może być opracowanie modelu w którym zasoby rozwoju byłyby zgodnie z opisem Doktoranta zmiennymi warunkującymi zdrowie psychiczne i pomyślny rozwój.

Podsumowanie

Z wielką uwagą studiowałam przesłaną mi do recenzji rozprawę doktorską Pana Macieja Pasowicza pt. *Ericksonowski life coaching jako metoda rehabilitacji psychologicznej dorosłych osób z fizyczną niepełnosprawnością* i nie mam wątpliwości odnośnie do jej wysokiej wartości poznawczej i merytorycznej. W podsumowaniu pragnę wskazać na kilka kluczowych kwestii w ocenie rozprawy doktorskiej:

1. W realizacji projektu badań Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu – jej trafnym doбором, przystępnym zreferowaniem i wykorzystaniem zawartych w niej treści do opracowania projektu badań własnych - wartościowego w sensie poznawczym i aplikacyjnym.

2. Uzyskane rezultaty stanowią istotny wkład do psychologii a zwłaszcza psychologii rehabilitacji osób z fizyczną niepełnosprawnością.

3. W mojej ocenie Doktorant podjął się realizacji zadania trudnego, wymagającego dużego zaangażowania a jednocześnie mającego charakter nowatorski. Podstawowym zamierzeniem Doktoranta była ocena efektywności ericksonowskiego life coachingu mierzona wzrostem zdrowia i dobrostanu psychicznego

4. Trudno jest mi wskazać na istotne niedociągnięcia pracy, choć z obowiązku recenzenta starałam się tekst studiować z uwagą, a wskazane przeze mnie kwestie dyskusyjne zawarłam w tekście recenzji.

Konkluzja

W mojej ocenie projekt badań został zrealizowany w sposób wzorcowy – dotyczy to zarówno opracowania podstaw teoretycznych, modelu badań jak i sposobu jego realizacji. Analiza uzyskanych wyników badań ma charakter perfekcyjny, a uzyskane rezultaty są nie tylko interesujące poznawczo, ale jak wykazały badania – mogą być istotnym wkładem do rehabilitacji osób z fizyczną niepełnosprawnością. Doktorant wykazał się dojrzałością poznawczą – jako Badacz realizujący zamierzony cel, a także wysokimi standardami etycznymi, które mają odzwierciedlenie w sposobie opracowania całości projektu.

Uważam, że przedstawiona mi do recenzji praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim wg Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Art. 13) i dlatego wnoszę do Rady Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego

Jednocześnie biorąc pod uwagę wartość naukową pracy i jej istotny wkład do psychologii w wymiarze poznawczym i aplikacyjnym wnoszę o jej wyróżnienie.

Stefania Stencel